

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

SK

ÚRAD
PRIEMYSELNÉHO
VLASTNÍCTVA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

**DODATOK
K OSVEDČENIU O ZÁPISE
OZNAČENIA PÔVODU
DODATOK č. 1**

Číslo zápisu:

162

Dátum zápisu: **8. 10. 1997**
Číslo prihlášky: **1-97**
Dátum podania prihlášky: **7. 4. 1997**
Dátum oznámenia o zápise
označenia pôvodu: **14. 1. 1998**
Vestník ÚPV SR č.: **1/1998**

- 01 Zodpovedný národný orgán
- 02 Prihlasovateľ (združenie alebo zväz výrobcov)
- 03 Typ produktu (názov výrobku, na ktorý sa označenie pôvodu vzťahuje)
- 04 Špecifikácia
- 05 Názov a sídlo prevádzky alebo prevádzok
- 06 Zástupca

Znenie označenia pôvodu:

Budiš

01 Zodpovedný národný orgán:

**Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
Inšpektorát kúpeľov a žriadiel
Limbová 2
837 52 Bratislava
Slovenská republika**

02 Prihlasovateľ (združenie alebo zväz výrobcov):

**Stredoslovenské žriedla, a. s., Budiš
038 23 Dubové pri Turčianskych Tepliciach
Slovenská republika**

03 Typ produktu (názov výrobku, na ktorý sa označenie pôvodu vzťahuje):

Prírodná minerálna voda a pramenitá voda

04 Špecifikácia (opis vlastností alebo kvalitatívnych znakov výrobku, ktoré sú dané príslušným zemepisným prostredím, alebo opis poľnohospodárskeho výrobku alebo potraviny vrátane prípadnej suroviny a opis jeho základných fyzikálnych, chemických, mikrobiologických alebo zmyslami vnímateľných vlastností):

04.1 Názov: **Budiš**

04.2 Opis poľnohospodárskeho výrobku, potraviny, použitých surovín, ich základných fyzikálnych, chemických, mikrobiologických alebo organoleptických vlastností:

Prírodná minerálna voda Budiš je mikrobiologicky bezchybná podzemná voda s pôvodom v podzemnej vrstve, vyvierajúca zo zdroja cez umelo vytvorený otvor. Minerálna voda je využívaná z dvoch zdrojov s označením B-5 a B-6.

Vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 2/2000 Z. z. bol uznaný zdroj podzemnej vody s označením B-5 v obci Budiš, v katastrálnom území Budiš za zdroj prírodnej minerálnej vody. Zdrojom prírodnej minerálnej vody je prírodná minerálna voda slabo mineralizovaná, hydrogénuhličitanovo-síranová, sodno-vápenatá, uhličítá, so zvýšeným obsahom fluoridov, slabo kyslá, studená, hypotonická.

Vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 115/2002 Z. z. bol uznaný zdroj podzemnej vody s označením B-6 v obci Budiš, v katastrálnom území Budiš za zdroj prírodnej minerálnej vody. Zdrojom prírodnej minerálnej vody je prírodná minerálna voda stredne mineralizovaná, uhličítá, hydrogénuhličitanová, sodno-vápenatá, so zvýšeným obsahom horčíka a fluóru, slabo kyslá, studená, hypotonická.

04.3 Vymedzenie zemepisnej oblasti:

Územie, na ktorom sa uskutočňuje ťažba a výroba prírodnej minerálnej vody Budiš, leží v katastri obce Budiš, administratívne patrí okresu Turčianske Teplice, kraj Žilina. Oblasť zdroja prírodnej minerálnej vody sa nachádza v južnej časti Turčianskej kotliny, v podcelku Diviacka pahorkatina. Leží na južnom okraji údolnej nivy potoka Jasenica v blízkosti úpätia pahorkatinného stupňa. Povrch terénu má slatinový charakter. Oblasť patrí do povodia Turca, je odvodňovaná jeho pravostranným prítokom Jasenica. Výskyt prírodnej minerálnej vody v Budiši je úzko spätý so žiarskou tektonickou líniou a jej križovania s pozdĺžnym zlomom abramovskej kryhy. Povrchové prejavy výskytu minerálnej vody boli zmapované na dvoch miestach, a to západne od obce Budiš, smerom na Jasenovo a v intraviláne obce Budiš východne od ohybu cesty Jasenovo-Dubové. K povrchu sa prírodná minerálna voda dostáva zo sekundárnych akumulácií v pieskovcovozlepencovom budišskom súvrství.

V celej zemepisne definovanej oblasti výskytu prírodnej minerálnej vody Budiš boli vytýčené ochranné pásma, ktorých účelom je chrániť túto žriedlovú oblasť pred akýmkoľvek poškodením hospodárskou, poľnohospodárskou a inou činnosťou, ktorá by mohla narušiť doterajší stav, výdatnosť, výnimočné chemické zloženie a zdravotnú bezchybnosť týchto vôd. Ochranné pásmo prírodných minerálnych vôd je územie, na ktorom sú určené opatrenia a podmienky v záujme zachovania ich kvalitatívnych a kvantitatívnych hodnôt a racionálneho využívania.

Na základe získaných poznatkov o geologických, technických, hydrodynamických a geochemických pomeroch sú vytýčené hranice ochranného pásma I. stupňa a hranice ochranného pásma II. a III. stupňa vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 115/2002 Z. z., ktorou sa vyhlasujú ochranné pásma prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd v Budiši.

Územie ochranného pásma I. stupňa zdrojov prírodných minerálnych vôd v Budiši je v okrese Turčianske Teplice, v katastrálnom území Budiš.

Územia ochranných pásiem II. a III. stupňa zdrojov prírodných minerálnych vôd v Budiši sú v okrese Turčianske Teplice, v katastrálnych územiach Bodorová, Brieštie, Budiš, Diviaky, Dolná Štubňa, Dubové, Háj, Horná Štubňa, Ivančiná, Jasenovo, Kal'amenová, Liešno, Malý Čepčín, Mošovce, Rakša, Rudno, Slovenské Pravno, Turčiansky Michal, Turčianske Teplice a Veľký Čepčín.

Ochranné pásma zdrojov prírodných minerálnych vôd v Budiši sú vymedzené na základe výsledkov hydrogeologického prieskumu (Vandrová a kol., 2000) a geologického návrhu záverečnej správy: Rešeršná správa pre vyhlásenie trvalých ochranných pásiem pre prírodné zdroje minerálnych stolových vôd v lokalite Budiš (Vandrová, Bergerová, 2000).

04.4 Dôkaz o pôvode:

Údaje potvrdzujúce, že prírodná minerálna voda Budiš pochádza z vymedzenej oblasti, sú čerpané najmä z kroniky obce Budiš. Podľa doterajších vedeckých výskumov a štúdií historických materiálov o pôvode a vzniku obcí v okrese Martin sa datuje vznik obce Budiš od roku 1573. Prvá

zmienka o obci Budiš pochádza z roku 1573, keď došlo k sporom o majetky medzi pravnianskymi Serafilovcami a rodinou Rakovských z Kal'amenovej. Budiš ako majetok rodiny Rakovských nemal skoro ani vlastných dejín a vždy bol spojený s osudmi susednej obce Kal'amenová. Iba v 17. storočí sa dostal Budiš na istý čas do vlastníctva Horváthovcov, ktorí mali časť svojich majetkov aj v Kal'amenovej, no neskoršie a potom až do 18. storočia patril Budiš výlučne rodine Rakovských. V prechodnom období 17. storočia sa vyskytuje aj názov Budišovo, ktoré vzniklo z viacerých povestí. Jedna z najznámejších hovorí, že keď sa Rakovský konečne pokonal o majetky s Pravňanmi, po podaní ruky na zmierenie povedali: „Budiš“ – akože nech sa stane. Erbom obce Budiš je ihličnatý strom – symbol pevnosti a zakorenenia obyvateľov. V tomto období sa začínajú spomínať aj prvé zmienky o dvoch budišských prameňoch.

Budišské pramene spomína aj prvý slovenský historik Matej Bel v latinskom spise – Známosti Uhorska v r. 1723. Píše nielen o ich priaznivom pôsobení na žalúdok a pečeň, ale aj o iných účinkoch.

Básnik, historik, mošovský rodák Ján Kollár, autor „Slávy dcéra“, opisuje lásku básnika k Maríne a jeho putovanie po krajoch obývaných v minulosti Slovanmi. Z tohto diela znelka opisuje rodný Turiec a v ňom aj obec Budiš. Z iných zdrojov sa tiež spomína návšteva Budiša Jánom Kollárom, ktorý si, údajne, liečil svoje pľúcne neduhy pitím budišskej vody pri návšteve svojej rodiny v obci Pravno, kde mal brata farára.

Do polovice 20. storočia pili rodáci obce Budiš a ľudia zo širokého okolia minerálnu vodu z prameňov, ktoré vyvierali samovoľne v budišských močariskách. Zásadná zmena nastala v 60-tych rokoch 20. storočia. Práve vtedy boli navŕtané v obci Budiš vrty B-1 a B-2 a urobili sa geologické prieskumy ich výdatnosti na účely plnenia prírodnej minerálnej vody do spotrebiteľského balenia. Výdatnosť vrtu B-1 bola veľmi nízka a z tohto dôvodu bol vrt ponechaný ako pozorovací objekt a dodnes vyviera prelivom a slúži na odber prírodnej minerálnej vody pre samozásobovateľov. Vrt B-2 bol využívaný na účely plnenia do spotrebiteľského balenia na jednoduchých výrobných zariadeniach, ktoré boli obsluhované ručne až do roku 1967. V rámci výsledkov hydrogeologických prieskumných prác potrebných na vybudovanie nových vrtoŕ minerálnych vôd sa v roku 1967 začalo so stavebnými prácami na novej plniarni a administratívnych budovách v Budiši. V roku 1977 boli sprevádzkované vrty B-3 a B-4 a pôvodný vrt B-2 bol zlikvidovaný, nakoľko svojimi hydrotechnickými parametrami nezabezpečoval požiadavky plniarne. V roku 1979 sa v Budiši začala plniť prírodná minerálna voda a užívateľom zdrojov až do roku 1994 bol štátny podnik Západoslovenské žriedla, š. p. Po privatizácii štátneho podniku a vytvorení akciovej spoločnosti Stredoslovenské žriedla, a. s., sa oprávneným užívateľom zdrojov prírodnej minerálnej vody Budiš, a to zdrojov B-3 a B-4, stala spoločnosť Stredoslovenské žriedla, a. s. V rokoch 1994 až 1996 bola na vrtoch B-3 a B-4 uskutočnená rekonštrukcia a v roku 1999 bol vykonaný hydrogeologický prieskum možnosti rozšírenia zdroja prírodnej minerálnej vody. V roku 1999 bol vyvŕtaný ďalší vrt B-5, ktorý bol súčasne čerpaný so zdrojmi B-3 a B-4. V roku 2001 bol vyvŕtaný ďalší zdroj B-6, ktorý je v súčasnosti využívaný, a zdroje B-3 a B-4 boli v roku 2002 zlikvidované. Zdroj B-5 je v súčasnosti záložným zdrojom.

- 04.5 Opis spôsobu získavania, prípadne opis originálnych, nemenných miestnych spôsobov výroby: Prírodná minerálna voda Budiš sa získava z podzemného zdroja, ktorý vykazuje vysokú mieru stability zloženia v závislosti na čase. V južnej časti Turčianskej kotliny, v ktorej sa nachádza zdroj, vznikala priekopová prepadlina asymetrického tvaru, ktorá sa formovala pozdĺž zlomového systému SSV-JJZ smeru. V oblasti záujmového územia je vyvinuté budišské súvrstvie. Charakteristickým znakom budišského súvrstvia v oblasti predmetného územia je prítomnosť pieskov a pieskocov z málo triedeného materiálu, ktorý prekonal len krátky transport. Hlavným materiálom je angulárny kremeň a živice. Prítomné sú tiež tmavé materiály. Ílové minerály, vzniknuté v procese zvetrávania žúl, sú zastúpené hlavne kaolinitom. Okrem materiálu pochádzajúceho z granitoidov sú v súvrství prítomné aj valúny kremencov z obalu Žiaru a ojedinele aj valúny vulkanických hornín. V podloží budišských vrstiev sú predpokladané predterciérne útvary zastúpené hercýnskymi muskoviticko-biotitickými granodioritmi, miestami s pegmatitmi. Geneticky ide o zmiešaný typ minerálnej vody. Silikátogénne vody sodno-hydrogénuhlíčanového typu, ktoré sú geneticky viazané na kryštalínium Žiaru, sa miešajú s karbonátovo-sulfátovými vodami obalovej série mezozoika. Ďalej sa riedia s nízkomineralizovanou vodou neogénneho kolektora. V chemickom zložení vody dominujú ióny sodíka, vápnika, horčíka, hydrogénuhlíčanov a síranov, ktoré podľa Palmer-Gazdovej klasifikácie vytvárajú prechodný natrium – kalcium

hydrogénuhličitanovo – síranový typ chemizmu so zvýšeným obsahom horčíka. Za infiltračnú oblasť je považované pohorie Žiar a Malá Fatra. Oxid uhličitý je hlbinného pôvodu.

Fyzikálno-chemické vlastnosti tejto prírodnej minerálnej vody, odoberanej z vrtu B-6, resp. B-5 v katastri obce Budiš, ju zaradili do zoznamu prírodných minerálnych vôd podľa vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 212/2000 Z. z. o rozdelení, rozsahu sledovania a obsahu analýz prírodných liečivých zdrojov a prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd.

Mikrobiologicko-biologické a rádiologické zloženie je v súlade s príslušnými normami a prípustnými limitmi pre tento druh prírodnej minerálnej vody. Prírodná minerálna voda Budiš neobsahuje žiadne *Escherichia coli*, koliformné baktérie, enterekoky, *Pseudomonas aeruginosa*, psychrofilné baktérie, mezofilné baktérie, živé organizmy, mŕtve organizmy, sporujúce sulfity redukujúce anaeróbne baktérie.

Kontrola kvality vody je pravidelne vykonávaná podľa platných právnych predpisov a je doložená zodpovedajúcimi protokolmi akreditovaným laboratóriom INGEO-ENVILAB, s. r. o., Žilina vyhláseným SNAS a vybraným Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky.

Prírodná minerálna voda je do výrobnjej prevádzky privádzaná kontinuálne pomocou čerpaciej techniky z antikoroového materiálu cez rozvodné potrubia. Od hlavy vrtu až po prevádzku je prírodná minerálna voda vedená potrubím z PE materiálu. Produkt prírodnej minerálnej vody je upravovaný schváleným postupom, odželezňovaním oxidáciou kyslíkom s následnou filtráciou a reintrodukciou prírodného oxidu uhličitého na základe rozhodnutia Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 01405/2003/IKŽ zo dňa 28. 11. 2003.

Popísaný produkt sa plní do hygienicky bezchybného spotrebiteľského balenia takým technologickým postupom, ktorý vylučuje jeho akúkoľvek kontamináciu cudzorodými prvkami alebo látkami, nakoľko ide o uzavretý okruh medzi odberným miestom vody a jej plnením do spotrebiteľského balenia.

Zdroje:

Kronika obce Budiš

Odborné publikácie: Krahulec a kolektív: Minerálne vody Slovenska – balneografia a krenografia, časť 1 a 2, 1977; Franko, Gazda – Tvorba a klasifikácia minerálnych vôd Západných Karpát, 1975; Pitner – Hydrochemie, 1981; Záverečná správa: Budiš – overenie možnosti rozšírenia zdroja minerálnej vody, hydrogeologický prieskum, Fecek, 2001; Súhrnná správa Budiš, Vandrová, 1999; Rešeršná správa pre vyhlásenie trvalých ochranných pásiem pre prírodné zdroje minerálnych stolových vôd v lokalite Budiš, Vandrová, Bergerová, 2000; Zbierka zákonov Slovenskej republiky, čiastka č. 1 z roku 2000, čiastka č. 48 z roku 2002.

04.6 Údaje potvrdzujúce súvislosť medzi kvalitou, vlastnosťami a zemepisným prostredím:

Charakteristické znaky prírodnej minerálnej vody Budiš sú jednoznačne dané miestnymi geologickými a hydrogeologickými pomermi ovplyvňujúcimi jej vlastnosti a pôsobenie na ľudský organizmus. Prírodné minerálne vody v oblasti Budiša sú vadózneho pôvodu, zásoby sú dopĺňané infiltrujúcimi zrážkovými vodami. Z genetického hľadiska ich zaradíme preto k vodám petrogénnym.

Žriedlovú štruktúru prírodných minerálnych vôd v Budiši je možné označiť za otvorenú, s rozčlenením štruktúry na infiltračnú, akumuláciu a výverovú oblasť. Výverová oblasť je poloodkrytá, prírodná minerálna voda vyviera až zo sekundárnych akumulácií v pokryvných útvaroch. Za infiltračnú oblasť prírodných minerálnych vôd pokladáme územie južne a západne od výverovej oblasti v pohorí Žiar. Územie je budované horninami kryštalinika a karbonátovými horninami mezozoika, ktoré sa ponárajú pod neogénnu výplň kotliny.

Podľa výsledného chemického zloženia prírodných minerálnych vôd v Budiši predpokladáme, že na ich vytváraní sa zúčastňujú dva genetické typy podzemných vôd. Vody hlbšieho obehu silikatogénne, typu Na-HCO₃, viazané svojím obehom na horninové prostredie kryštalinika a vody plyššieho obehu v karbonátových horninách mezozoika, typu Ca-Mg-HCO₃-SO₄.

Výstup prírodných minerálnych vôd s obsahom voľného CO₂ v oblasti Budiša podmieňuje priaznivá geologicko-tektonická stavba tohto územia. Turčianska kotlina je oblasť tektonicky silne porušená. Hlavný smer zlomov je súbežný s pozdĺžnou osou panvy.

Vedľa týchto zlomov sa v kotline vyskytujú i priečne zlomy v smere V-Z až SZ-JV oproti hlavným zlomom menej výrazné, pozdĺž ktorých predpokladáme v podloží neogénnych sedimentov poklesnuté horniny mezozoika. Na priebeh a križovanie týchto zlomov sú viazané výskyty minerálnych vôd. Predpokladá sa, že žriedelná línia je totožná s povrchovým pásmom pod údolnou nivou potoka Jasenica na úpätí SV svahov vyvýšeniny nad obcou Budiš.

Je ohraničená dvomi ďalšími približne rovnobežnými poruchami v smere SV-JZ, ktoré zároveň uvedenú vyvýšeninu ohraničujú. Centrom žriedelnej línie je spodná časť, ktorá zahŕňa priamo obec Budiš, kde vyvierajú prírodné minerálne vody na ploche cca 100 m x 160 m. Táto oblasť je v bezprostrednom kontakte s obvyčajnými podzemnými vodami hlbinnými i obvyčajnými plytkého obehu. Táto skutočnosť má dôležitý význam z hľadiska určenia ochrany zdroja prírodnej minerálnej vody. Preplynené minerálne vody sa druhotne akumulujú v hydrogeologicky priaznivých vrstvách neogénu, kde sa v konečnej fáze formujú ich výsledné fyzikálne a chemické vlastnosti. Keďže v sedimentárnej výplni neogénu a v pokryve kvartéru prevládajú priepustné a zvodnené klastické sedimenty, je pravdepodobné, že proces formovania prírodnej minerálnej vody potvrdzuje priebeh hydrolytického rozkladu (najmä silikátov) na fázovom rozhraní hornina-voda s pomocou intenzívneho preplynenia hlbinným CO₂. Zastúpenie jednotlivých iónov svedčí o tom, že rozhodujúci podiel vôd tejto sústavy je viazaný na kryštalínikum a jeho zvetraliny, avšak s ohľadom na vysoké obsahy síranov možno usudzovať aj na vplyv vôd z mezozoika.

- 04.7 Orgán zabezpečujúci kontrolu dodržiavania špecifikácie:
Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
Inšpektorát kúpeľov a žriediel
Limbová 2
837 52 Bratislava
Slovenská republika
- 04.8 Spôsob označenia na etikete:
Výrobca minerálnej vody „Budiš“ v súlade s touto špecifikáciou má právo pri označovaní výrobku, jeho prezentácii a iných aktivitách používať označenie „Budiš“. Na etiketách označujúcich výrobok musí byť toto označenie primeraným spôsobom zvýraznené.
- 05 Prevádzka:
Stredoslovenské žriedla, a. s., Budiš
038 23 Dubové pri Turčianskych Tepliciach
Slovenská republika
- 06 Zástupca:
JUDr. Ján Ondruš, advokát
z G. Lehnert, k. s.
so sídlom Carlton Savoy Building
Mostová ul. č. 2
811 02 Bratislava
Slovenská republika

Koniec dokumentu

